

EMAS

Systém environmentálního řízení a auditu

Příručka k Programu EMAS

Ing. Jan Klášterka
Ing. Pavel Růžička
Doc. Ing. Luboš Babička, CSc.
Ing. Květoslava Remtová, CSc.

Obsah

1. Úvod	2
2. Zavádění EMAS	2
2.1. Environmentální řízení	2
2.2. Systém environmentálního řízení (EMS)	2
2.3. Co je v EMAS navíc ve srovnání s ISO 14001	3
2.4. Postup zavádění.....	3
2.5. Environmentální prohlášení.....	8
2.6. Logo EMAS.....	9
3. Program EMAS v ČR	9
3.1. Národní program EMAS.....	9
3.3. Statistika	11
4. Vazby na další dobrovolné nástroje.....	12
4.1. Dobrovolné regulační nástroje.....	13
4.2. Dobrovolné informační nástroje	14
5. Důležité kontakty	16
Organizace v České republice.....	16
Zahraniční zdroje informací.....	16
Zdroje finančních podpor.....	16

PLANETA

odborný časopis pro životní prostředí

Ročník XV, číslo 1/2007

Vychází 6–12× ročně

Vydává Ministerstvo životního prostředí, Vršovická 65, 100 10 Praha 10, tel. 267 122 549, fax: 267 126 549

Tisk DOBEL, Lanškroun

Titul PLANETA má registrováno Ministerstvo životního prostředí
a časopis vychází jako monotematická čísla věnovaná problematice životního prostředí
MK ČR E 8063
ISSN – tištěná verze 1801-6898

1. Úvod

Podniky, které chtějí uspět na vyspělých mezinárodních i domácích trzích, deklarují kvalitu svého podnikového řízení aplikací všeobecně uznávaných manažerských postupů, zaváděním příslušných systémů řízení a vlastnictvím náležitých certifikátů a osvědčení.

Ty zaručují obchodním partnerům a zainteresovaným stranám úroveň, kulturu a vyspělost organizace. Dnes je již skoro samozřejmostí zavedení systémů a modelů pro řízení jakosti (např. ISO 9001). Stále intenzivněji se také prosazují systémy řízení bezpečí v potaz ochranu životního prostředí (systémy environmentálního řízení), pro které se používá zkratka EMS z anglického *Environmental Management Systems*. Na jejich vrcholu stojí systém EMAS, celým názvem *Eco-Management and Audit Scheme*.

S pomocí tohoto programu Evropské unie podniky snižují negativní dopad své činnosti na životní prostředí. Podniky na tento program přistupují zcela dobrovolně.

Co se skrývá pod zkratkou EMAS?

Podnik se stejně jako některé lidské organismy rozhodne zeštíhlet, zlepšit si renomé, stát se dynamičtější, ale místo diety a kondičního cvičení – tedy změny způsobu života – začne lépe nakládat s odpady, hledat úspory ve výrobě, vytvářet havarijní plány, měnit technologie atd. Finálně si podnik zavedený systém environmentálního řízení nechá ověřit akreditovaným ověřovatelem a vydá environmentální prohlášení (prohlášení o stavu životního prostředí), které obsahuje informace o tomto systému, o vlivu podniku na životní prostředí a o opatřeních přijatých na jeho snižování. Poslední fází programu je zaslání prohlášení a informací o podniku registračnímu orgánu (v České republice Agentura EMAS při CENIA, české informační agentuře životního prostředí), který po konzultaci s kontrolním orgánem (Česká inspekce životního prostředí) zaregistruje podnik v národním Registru EMAS. Tím podnik úspěšně zakončí implementaci systému a získává právo používat logo EMAS.

2. Zavádění EMAS

2.1. Environmentální řízení

Ekonomické aktivity podniku mohou mít významný dopad na životní prostředí, ať už přímý, či nepřímý:

- Výrobní činnosti a další aktivity spojené s výrobou (např. balení výrobků, doprava či údržba) jsou závislé na těžbě surovin z přírodního prostředí, spotřebovávají vodu a energii, produkuje emise a odpady.
- Při používání výrobků lidé spotřebovávají enormní množství energie. Kromě vysoké energetické náročnosti výroby je užitná doba mnohých výrobků relativně krátká a většina se po skončení své životnosti přeměňuje na nevyužitelný odpad, který je nutno odstraňovat. To představuje další energetické nároky.
- Také služby (např. turistika) mohou mít významný dopad na životní prostředí. Příkladem jsou rozsáhlá rekreační střediska, jejichž provoz má též nepříznivé environmentální dopady.

Podnik by proto měl své aktivity posuzovat a řídit právě i s ohledem na životní prostředí – hovoříme o tzv. environmentálním řízení. Jedná se o **záměrné působení na ty činnosti, výrobky a služby podniku, které mají, měly, nebo mohou mít vliv na ži-**

votní prostředí. Jeho cílem je ochrana přírodních zdrojů, omezení emisí znečišťujících látek a produkce odpadů, snižování environmentálních rizik a ochrana zdraví pracovníků a obyvatel při současném zachování a zvyšování prosperity podniku.

Většina podniků se v praxi mnohými otázkami souvisejícími s ochranou životního prostředí aktivně zabývá (např. vede evidenci nakládání s odpady, evidenci emisí apod.). Environmentální řízení představuje možnost, jak tyto věci dělat systematicky.

Environmentální řízení využívá řadu jednoduchých i komplikovanějších nástrojů, např.:

- *Systém environmentálního řízení (EMS)* – součást celkového systému řízení podniku, jejímž cílem je zahrnutí požadavků na ochranu životního prostředí do celkové strategie podniku a jeho každodenních činností. (viz následující kapitola)
- *Čistší produkce* – hledání příčin vzniku environmentálních záležitostí na základě podrobné analýzy materiálově-energetických toků, odstraňování těchto příčin, omezování výrobních ztrát a úniků látek, hledání možností úspor ve výrobním procesu.
- *Ekoznačení (Ekologicky šetrné výrobky a služby)* – vývoj a označování ekologicky šetrných výrobků a služeb, tj. produktů, které jsou k životnímu prostředí šetrnější než produkty alternativní (funkčně srovnatelné).
- *Ekodesign* – navrhování a vývoj výrobků, kdy je vedle klasických vlastností (funkčnost, ekonomičnost, bezpečnost, ergonomie apod.) kladen velký důraz i na dosažení minimálního negativního dopadu výrobku na životní prostředí, a to v celém jeho životním cyklu.
- *Environmentální manažerské účetnictví (EMA)* – zabývá se identifikací a shromažďováním informací o hmotných a energetických tocích v podniku, jeho environmentálních nákladech a dalších hodnotově (finančně) vyjádřených informacích, které jsou východiskem pro rozhodování řídicích pracovníků.

Podrobněji se jednotlivým nástrojům a jejich vzájemné provázanosti věnuje kapitola 4.

2.2. Systém environmentálního řízení (EMS)

Zavedení systému environmentálního řízení (EMS – Environmental Management System) představuje v současnosti nejrozšířenější způsob, jakým podnik může deklarovat, že v rámci své činnosti dbá na ochranu životního prostředí a že při produkci jeho výrobků a služeb jsou zvažovány také jejich environmentální dopady.

Systémy EMS navazují na mezinárodní konferenci o životním prostředí, která se konala v roce 1992 v Rio de Janeiru, kde se vlády zúčastněných zemí dohodly na strategii prevence ochrany životního prostředí a následně pak na vytvoření příslušných standardů k zavádění systémů environmentálního řízení.

Pokud se podnik rozhodne systém environmentálního řízení vybudovat, může k jeho zavedení přistoupit v zásadě třemi způsoby:

1. zavedení EMS podle norem řady ISO 14000;
2. zavedení EMS podle Programu EMAS;
3. zavedení neformálního (zjednodušeného) EMS.

První dvě možnosti představují zavedení formálního, třetí stranou ověřeného (certifikovaného/validovaného) systému. Zatímco **normy řady ISO 14000**, reprezentované především **kmenovou normou ISO 14001**, mají mezinárodní platnost, **Program EMAS** byl vytvořen na úrovni Evropské unie a upravuje jej **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001** (dále jen Nařízení č. 761/2001).

Třetí možnost – **zavedení neformálního EMS** (bez certifikace) – využívají především malé a střední podniky, jimž finanční

prostředky či časové a personální kapacity brání v implementaci „plnohodnotného“ formálního systému. Zlepšení environmentálního profilu a fungování environmentálního řízení mohou být pro tyto podniky důležitější než tvorba veškeré potřebné dokumentace a vlastnictví certifikátu. Podnik si tak může zavést pouze vybrané prvky EMS či využít postupného (tzv. „step-by-step“) zavádění systému, avšak nedotáhnout jej až do fáze certifikace.

Nicméně vlastní prohlášení podniku o zavedení EMS nemá zdaleka takovou váhu jako vlastnictví certifikátu podložené auditem nezávislým subjektem (certifikačním orgánem nebo environmentálním ověřovatelem). Proto nemusí být druhou stranou (obchodním partnerem, státním orgánem apod.) akceptováno jako dostatečně průkazné a důvěryhodné.

V dalším textu se budeme zabývat především Programem EMAS, který v sobě obsahuje, kromě dalších, také veškeré požadavky normy ISO 14001. Zavádění EMS podle obou standardů je proto velmi podobné.

Pozn.: K zavedení systému řízení do podnikových struktur může společnost využít služeb poradenských firem, jejichž seznam najde na internetových stránkách www.cenia.cz/emas pod odkazem Databáze.

2.3. Co je v EMAS navíc ve srovnání s ISO 14001

Již bylo zmíněno, že zavedení EMAS klade na organizaci nárok na splnění některých požadavků, které nejsou v normě ISO 14001 tak široce pojaty. EMAS totiž jako povinné vyžaduje určité prvky, které norma ISO 14001 pouze doporučuje nebo se jimi vůbec nezabývá (resp. se jimi nezabývá tak podrobně).

Patří mezi ně především tyto prvky:

- 1) environmentální přezkoumání;
- 2) publikace a ověřování environmentálního prohlášení;
- 3) soulad s legislativou;
- 4) posuzování nepřímých environmentálních aspektů;
- 5) aktivní účast zaměstnanců na procesu neustálého zlepšování;
- 6) využívání loga;
- 7) registrace.

ad 1) Pod pojmem **environmentální přezkoumání** se rozumí „úvodní podrobná analýza problémů ochrany životního prostředí, dopadů a plnění aktivit souvisejících s činnostmi organizace.“ Jde tedy o přezkoumání současného stavu a chování organizace na poli ochrany životního prostředí s cílem zvážit všechny její environmentální aspekty a vytvořit tak základ pro vybudování kvalitního EMS. Zatímco organizace zavádějící EMAS musí toto přezkoumání provést povinně, při zavádění ISO 14001 je jeho provedení ponecháno na rozhodnutí podniku.

ad 2) Podniky se zavedeným EMAS musí vytvářet a publikovat **environmentální prohlášení**. Jedná se o environmentální zprávu, jejímž účelem je „poskytnout veřejnosti a dalším zúčastněným stranám informace o environmentálním dopadu a vlivu činnosti organizace na životní prostředí a neustálém zlepšování tohoto vlivu.“ Je považováno za důkaz otevřenosti organizace a její vstřícné komunikace s okolím, na kterou klade EMAS velký důraz. Naproti tomu norma ISO 14001 publikaci žádné environmentální zprávy nevyžaduje. Určitým způsobem však komunikaci podniku se svým okolím upravuje – požaduje vytvoření postupů pro reakce na podněty od zainteresovaných stran a stanovuje povinnost organizace „rozhodnout, zda bude externě komunikovat o svých významných environmentálních aspektech.“ Tím ovšem vytváří možnost o EMS neinformovat. (Povinně zveřejnit musí podnik pouze environmentální politiku.)

ad 3) Ohledně **souladu s legislativou** je v Nařízení č. 761/2001 jasně stanoveno, že organizaci, která porušuje právní požadavky tý-

kající se ochrany životního prostředí, musí být odmítnuta (případně pozastavena) registrace v Programu EMAS. Norma ISO 14001 takto jednoznačně nemluví. Vyžaduje sice, aby environmentální politika „obsahovala závazek plnit relevantní požadavky právních předpisů“, avšak již se nezmiňuje, jakým způsobem postupovat v případě nedodržení tohoto závazku. Oba standardy požadují po organizaci prokázat, že k dodržování požadavků právních předpisů a periodickému hodnocení legislativního souladu má zavedeny adekvátní postupy.

ad 4) EMAS hovoří o něco jednoznačněji i v otázce posuzování **nepřímých environmentálních aspektů**. Aspekty rozděljuje na přímé a nepřímé a staví je na stejnou úroveň významnosti. Za nepřímé označuje ty aspekty, které organizace nemůže plně kontrolovat, avšak může je částečně ovlivnit, např.:

- problémy související s výrobky (např. design, vývoj, balení, přeprava, použití, odpad);
- výběr a složení služeb (např. doprava);
- kapitálové investice, poskytování půjček a pojišťovací služby;
- správní a plánovací rozhodnutí;
- chování dodavatelů a subdodavatelů.

Také norma ISO 14001 hovoří o aspektech, na které může mít organizace určitý vliv (nepřímých aspektů). Podrobněji se jim však věnuje pouze v informativní příloze, nikoliv v hlavním textu specifikujícím vlastní požadavky.

ad 5) Hluběji než ISO 14001 jde EMAS také v otázce **aktivní účasti zaměstnanců** v rámci EMS. Obě normy vyžadují, aby „všichni zaměstnanci, jejichž práce může mít významný dopad na životní prostředí, byli odpovídajícím způsobem vycvičeni.“ EMAS navíc zdůrazňuje potřebu zapojit zaměstnance také „do procesu neustálého zlepšování celkového vlivu činnosti organizace na životní prostředí.“ Za tímto účelem navrhuje různé formy této účasti, jako jsou např. systém zlepšovacích návrhů, skupinová projektová práce nebo výbory na ochranu životního prostředí.

ad 6) Dalším prvkem systému, který od sebe normu ISO 14001 a EMAS odlišuje, je možnost **využívání loga**. Pokud má podnik platnou registraci v Programu EMAS, může za přesně stanovených podmínek používat logo EMAS. To má informovat veřejnost a další zainteresované strany o účasti podniku v programu, tedy o zavedení EMS, snižování environmentálních dopadů podnikových činností, výrobků a služeb, otevřené komunikaci s okolím, shodě s právními předpisy atd. Pokud jde o společnosti se zavedeným EMS podle normy ISO 14001, ty mohou po předcházející dohodě s certifikačním orgánem využívat jeho logo.

ad 7) Posledním odlišným prvkem obou systémů je již zmiňovaná **registrace**, tedy prověření podniku a jeho systému ze strany státních orgánů. (V České republice je registračním orgánem Agentura EMAS při CENIA, české informační agentuře životního prostředí.)

Z výše uvedeného porovnání je patrné, že pokud podnik získá ověření a registraci v EMAS, automaticky tím vyhovuje i normě ISO 14001. Vzájemný soulad v základních požadavcích je umocněn textem přílohy I Nařízení č. 761/2001. Ta specifikuje požadavky na vlastní systém a pro její znění bylo použito textu oddílu 4 normy ISO 14001:2004.

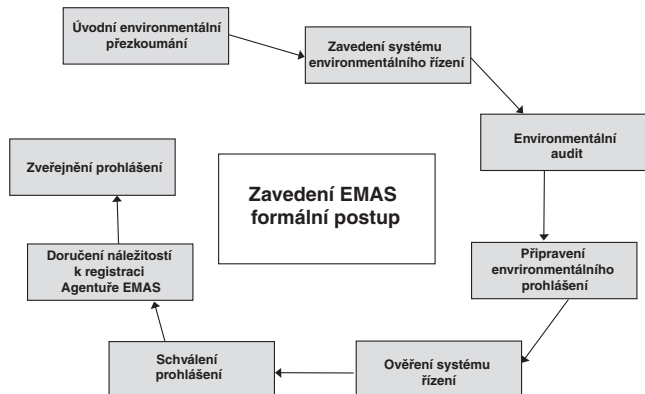
2.4. Postup zavádění

2.4.1. Formální postup

Pokud chce podnik (organizace) **dosáhnout registrace v Programu EMAS** musí uskutečnit následující kroky:

1. Provést úvodní environmentální přezkoumání.
2. S ohledem na výsledky přezkoumání zavést systém environmentálního řízení. (viz dále)
3. Provést nebo nechat provést environmentální audit.

4. Připravit environmentální prohlášení (zprávu o životním prostředí).
5. Nechat ověřit, zda environmentální přezkoumání, systém řízení, postup auditu a environmentální prohlášení splňují veškeré požadavky Nařízení č. 761/2001.
6. Nechat schválit environmentální prohlášení environmentálním ověřovatelem.
7. Doručit schválené environmentální prohlášení příslušnému subjektu (registračnímu orgánu) a po registraci toto prohlášení zpřístupnit veřejnosti.

Proces implementace EMS podle normy ISO 14001 je zakončen certifikačním auditem, EMAS vyžaduje navíc registraci u příslušného subjektu (Competent Body), kterým je v České republice Ministerstvo životního prostředí. Samotná exekutivní činnost je přenesena na CENIA, českou informační agenturu životního prostředí zřízením Agentury EMAS. Její hlavní náplní je registrace subjektů, informační a organizační podpora zavádění Programu EMAS v ČR.

Před rozhodnutím o registraci podniku je vyžádáno stanovisko České inspekce životního prostředí, příp. místních úřadů a dalších subjektů. Je-li ověření uděleno ověřovatelem – auditorem se zahraniční akreditací, je dotázán také Český institut pro akreditaci, zda byly splněny povinnosti předběžného informování o činnosti na území ČR, jazyková a legislativní způsobilost aj.

Pro účely registrace vyžaduje Agentura EMAS následující dokumenty:

- ověřené environmentální prohlášení s podpisem environmentálního ověřovatele (jestliže prohlášení neobsahuje podpis ověřovatele, je požadován jiný doklad o verifikaci s podpisem ověřovatele),
- identifikační údaje podniku a krátký popis jeho činnosti,
- krátký popis zavedeného systému environmentálního řízení podle EMAS,
- identifikační údaje akreditovaného environmentálního ověřovatele, který validoval environmentální prohlášení,
- termín předložení příštího ověřeného environmentálního prohlášení.

K udržení registrace v Programu EMAS musí organizace každoročně zpracovat tzv. aktualizované prohlášení obsahující změny, ke kterým došlo od posledního ověřování. Platnost uvedených informací musí být potvrzena ověřovatelem a prohlášení doručeno Agentuře EMAS.

2.4.2. Vlastní zavedení systému v organizaci

Vlastní zavedení EMS resp. EMAS se skládá z řady specifických kroků (resp. prvků systému), které jsou vzájemně provázány a sledují dosažení jasně definovaného cíle: zahrnutí požadavků na ochranu životního prostředí do strategie podniku a jeho každo-

denní činnosti. (Mnohé prvky již byly zmíněny při vysvětlování rozdílů mezi EMAS a ISO 14001.)

Jednotlivé kroky v postupu zavedení EMAS by se daly popsat následovně:

- A. Definování environmentální politiky, tj. hlavních zásad a cílů podniku ve vztahu k životnímu prostředí (včetně závazku dodržování všech příslušných právních požadavků a závazku trvalého zlepšování).
- B. Provedení úvodního environmentálního přezkoumání, tj. analýzy problémů ochrany životního prostředí v podniku a nejvýznamnějších environmentálních dopadů (faktorů) podnikových činností (včetně přehledu zákonných požadavků).
- C. Stanovení cílů, kterých chce podnik v oblasti ochrany životního prostředí dosáhnout, a definování konkrétních programů a opatření k zabezpečení jejich splnění.
- D. Stanovení formální struktury systému, tj. definování pravomocí a odpovědnosti konkrétních pracovníků (týkajících se postupů, úkolů, cílů, programů atd.).
- E. Vytvoření programu školení a vzdělávání pro všechny zaměstnance.
- F. Tvorba a průběžná aktualizace odpovídající dokumentace.
- G. Řízení provozu.
- H. Provádění měření a pravidelného monitoringu (pro zabezpečení správného fungování systému a kontrolu dosahování stanovených cílů).
- I. Plánování mimořádných stavů a situací, tj. zabezpečení havarijní připravenosti.
- J. Provádění interních auditů, přezkoumání vedením a ověřování systému třetí stranou (environmentálním ověřovatelem či certifikačním orgánem).
- K. Externí komunikace a zpracování a ověření environmentálního prohlášení, tj. zprávy poskytující veřejnosti informace o vlivu podniku na životní prostředí a o přijatých opatřeních na snižování tohoto vlivu.

A. Environmentální politika

Environmentální politika je veřejný dokument, ve kterém podnik shrnuje své hlavní zásady a cíle ve vztahu k životnímu prostředí a deklaruje svůj závazek k neustálému (průběžnému) zlepšování svého environmentálního profilu (chování, výkonnosti). Environmentální politika musí být vypracována v písemné formě a podepsaná vedením.

Jejím obsahem jsou především:

- závazek k dodržování platné environmentální legislativy,
- závazek k neustálému zlepšování environmentální výkonnosti (profilu) podniku, a to nad rámec zákonných požadavků,
- přijetí opatření nutných pro prevenci, snížení či odstranění znečišťování životního prostředí (spotřeba energií a materiálů, emise, odpady aj.),

- systematické sledování environmentálních cílů a cílových hodnot, apod.

B. Environmentální přezkoumání

Jedním z výslovných požadavků EMAS je provedení úvodního environmentálního přezkoumání – podrobné analýzy problémů ochrany životního prostředí v podniku a nejvýznamnějších environmentálních dopadů spojených s jeho činností, výrobky a službami. Dobře provedené environmentální přezkoumání poskytuje spolehlivý základ pro definování environmentálních cílů a cílových hodnot, stejně jako návazných programů environmentálního řízení.

Přezkoumání zahrnuje posouzení následujících prvků:

- právní, správní a jiné požadavky, které se na podnik vztahují nebo k jejichž dodržování se podnik zavázal,
- stanovení všech významných environmentálních aspektů spojených s činnostmi, výrobky a službami podniku,
- prozkoumání všech stávajících technik, postupů a činností vztahujících se k environmentálnímu řízení,
- hodnocení výsledků šetření havárií, ke kterým v minulosti došlo,
- stížnosti zainteresovaných stran na činnosti podniku.

Environmentální přezkoumání má dát podniku odpověď na otázku, jaký je jeho současný environmentální profil a které aspekty jeho činností, výrobků a služeb je potřeba považovat za významné z hlediska vlivu na životního prostředí.

Přímé aspekty	Nepřímé aspekty
emise do ovzduší	design výrobku
emise do vody	investice
odpady	nové trhy
využití půdy	výběr služby
přírodní zdroje	správné úkony
hluk, zápach, vibrace	plánování
doprava	sortiment výrobků
rizika, havárie	partneři
vliv na biologickou rozmanitost	dodavatelský řetězec
a další...	a další...

Kromě rejstříku významných environmentálních aspektů by výstupem úvodního přezkoumání měl být také pravidelně aktualizovaný registr zákonných požadavků obsahující seznam všech legislativních a správních požadavků, jež podnik musí v oblasti životního prostředí dodržovat.

C. Environmentální cíle a programy

Prvním skutečně aktivním krokem při zavádění EMAS je stanovení realistických environmentálních cílů. Ty se odvozují z environmentální politiky, úvodního přezkoumání, definování právních a jiných požadavků, environmentálních aspektů, možností podniku a názorů zainteresovaných stran. Mohou se týkat např. snížení spotřeby zdrojů a produkce odpadů, omezení vypouštění emisí do životního prostředí, ale také třeba zvyšování environmentálního uvědomění zaměstnanců a místních obyvatel apod.

Cíle je nutné přesně vyjádřit, přijmout konkrétní opatření (programy) k jejich dosažení, pravidelně přezkoumávat jejich plnění a aktualizovat je. Musí se vztahovat k významným environmentálním aspektům, být jasně definované, termínované a – pokud možno – měřitelné.

Aby podnik dosáhl splnění definovaných cílů, přijímá určitá konkrétní opatření – tzv. environmentální programy. Program de-

finuje úkoly a prostředky (zdroje) nezbytné pro dosažení environmentálních cílů. Stanovuje také, kdo bude za jeho realizaci a dosažení relevantních cílů zodpovídat.

D. Formální struktura systému

Realizace programů a naplňování cílů, jakož i celkové fungování systému závisí na správné organizaci a jasně definovaných kompetencích. Je třeba rozdělit úkoly a stanovit pravomoci a odpovědnosti jednotlivých pracovníků tak, aby každý věděl, jaké činnosti mu přísluší: kdo byl pověřen určitým úkolem, kdo odpovídá za zvolený postup apod. Aby mohl systém řízení fungovat hladce a bez problémů, je nutné zajistit všeobecnou informovanost o tom, kdo, co, jak, kdy a s jakou pravomocí dělá.

Za celkové plnění environmentálních cílů podniku a fungování EMS by měl zodpovídat jeden konkrétní pracovník – tzv. představitel vedení pro EMS (či manažer EMS).

E. Školení a vzdělávání

Bez ohledu na velikost podniku a počet zaměstnanců platí, že činnost každého pracovníka má dopad na životní prostředí, ať už přímý či nepřímý, významný či nepatrný. Každý zaměstnanec může přispět k pozitivnímu ovlivnění stavu životního prostředí – způsobem vykonávání svých činností, změnou chování, spoluprací s ostatními či prostřednictvím inovativních nápadů a zlepšovacích návrhů. Takový přístup ovšem vyžaduje informovanost, vyškolení a osvojení si nových dovedností.

Součástí požadavků EMAS je analýza potřebných lidských zdrojů a absolvování výcvikových programů, ve kterých si zaměstnanci uvědomí následující skutečnosti:

- důležitost naplňování politiky, postupů a dalších požadavků EMS,
- hlavní environmentální dopady a rizika spojená s jednotlivými pracovními činnostmi, resp. příznivé environmentální dopady v souvislosti s vykonáváním činností určitým způsobem,
- individuální úkoly a odpovědnosti vyplývající z EMS v oblasti havarijních situací,
- případné důsledky nedodržení provozních postupů.

F. Dokumentace

Dokumentace EMS je hlavním průkazným materiálem o zavádění systému environmentálního řízení a představuje jakousi „interní paměť“ podniku. Je také dokladem o účinnosti systému řízení. V případě malých organizací postačí přiměřeně rozsáhlá funkční dokumentace. Ve velkých podnicích, na druhé straně, by měla dokumentace být dobře organizovaná a v dostatečném rozsahu. Měla by mj. obsahovat:

- písemnou kopii environmentální politiky,
- rejstřík environmentálních aspektů a dopadů,
- rejstřík zákonných požadavků,
- program environmentálního řízení,
- popis odpovědností a pravomocí v rámci systému,
- pracovní pokyny a postupy, které popisují oblasti obsažené v systému a v environmentálním programu.

Uchovávání dokumentů v písemné podobě umožňuje zpětné sledování vývoje a událostí v rámci zavedeného systému řízení. Řízení dokumentace zajistí, aby se všichni řídili stejnými aktuálními pracovními postupy. To vyžaduje pravidelnou aktualizaci informací, vyřazování starých dokumentů a zajištění pružnosti celého systému řízení.

V průběhu své činnosti shromažďuje podnik také celou řadu dalších informací a záznamů – např. údaje o spotřebě energie, výsledky měření odpadních vod či znečištění ovzduší, údaje o pro-

dukci odpadů, protokoly o nehodách a haváriích, protokoly o výcviku a školení apod. Také tyto záznamy by měly být po přiměřeně dlouhou dobu uchovávány a řídit se stejnými principy jako ostatní dokumentace v systému EMS.

G. Řízení provozu

Řízení provozu představuje soubor konkrétních postupů, které podnik dodržuje s cílem chránit životní prostředí. Jedná se o stěžejní část systému environmentálního řízení v podniku, napomáhající v rámci běžného i mimořádného provozu k dosažení environmentálních cílů a dosahování souladu s normou ISO 14001 či Nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001 o EMAS.

Postupy by měly být zaznamenány v písemné podobě, aby nemohlo dojít k ohrožení naplňování environmentální politiky a environmentálních cílů. Vzhledem k tomu, že tyto postupy jsou určeny především pro zaměstnance, měly by být jednoduché, nejlépe ve formě obrazových symbolů či jasně popsanych jednotlivých vykonávaných činností.

H. Měření a monitoring

Nezbytnou součástí jakékoliv činnosti je kontrola a zpětná vazba. Monitorování a měření prvků zavedeného systému environmentálního řízení poskytuje zpětnou vazbu pro dosahování environmentálních cílů a fungování systému.

Pravidelné monitorování a měření v rámci EMS nám poskytuje a umožňuje mimo jiné:

- neustálou kontrolu využívání zdrojů,
- porovnání environmentální výkonnosti a kvality environmentálního řízení v po sobě jdoucích letech,
- vyhodnocení finančních aspektů environmentální výkonnosti podniku,
- informování zainteresovaných stran o environmentální výkonnosti podniku,
- získání odpovídajících údajů, které se předávají úřadům.

I. Plánování mimořádných stavů a situací

I v nejmodernějším a technologicky nejdokonalejším zařízení může dojít ke vzniku mimořádné situace. Na takovou situaci však musí být podnik pečlivě připraven a musí mít vytvořeny postupy pro řešení těchto situací, aby při jejich vzniku došlo k minimalizaci rizika poškození životního prostředí, zdraví a bezpečnosti zaměstnanců i veřejnosti. Je proto velmi důležité přijmout všechna nezbytná preventivní opatření dříve, než k havárii či jiné nehodě dojde.

Program prevence mimořádných událostí vychází z

- identifikace potenciálních havarijních situací a mimořádných stavů,
- omezení rizika (např. separace nebezpečného odpadu, protiskluzová úprava podlah apod.),
- havarijních plánů a postupů při mimořádných situacích,
- pravidelného testování správného fungování těchto plánů a postupů (např. cvičné požární poplachy).

J. Interní audity, přezkoumání vedením a ověřování systému třetí stranou

Při zavádění EMS je třeba počítat s tím, že žádný systém řízení není dokonalý a nebude fungovat zcela bez chyb – realita ne vždy odpovídá environmentálnímu programu či požadavkům EMS. Neshody, které se obvykle projevují tím, že něco nefunguje tak, jak by mělo, mohou být způsobeny technickými problémy nebo náhodnými chybami v řízení (např. nedostatečně přesným monitorováním či špatně vypracovanými pracovními postupy).

Aby k chybám či neshodám docházelo co nejméně často, jsou v podniku prováděny interní audity, jejichž cílem je zhodnotit, jak dobře zavedený systém funguje, jakým způsobem podnik dosahuje určité úrovně environmentální výkonnosti a jak si stojí vzhledem k požadavkům normy ISO 14001 či Nařízení č. 761/2001 o EMAS. Pravidelně prováděné audity jsou předpokladem pro dosažení neustálého zlepšování environmentální výkonnosti podniku.

Nejméně jednou ročně by mělo být provedeno tzv. přezkoumání vedením – setkání vedení, na kterém jsou projednány výsledky interních auditů, přijatá opatření, plnění environmentálních cílů, adekvátnost stávající organizační struktury EMS a další související otázky. Důležitost přezkoumání vedením spočívá v tom, že zajišťuje, aby se systém environmentálního řízení podniku ubíral žádoucím směrem.

Kromě zmíněných interních postupů (interní audity a přezkoumání vedením) musí podnikový systém environmentálního řízení procházet také ověřováním třetí stranou – certifikačním orgánem resp. environmentálním ověřovatelem.

Jejich úkolem je posoudit soulad systému s normou ISO 14001 resp. Nařízením č. 761/2001, ověřit správnost poskytnutých údajů, efektivnost fungování EMS a skutečné zlepšování environmentální výkonnosti. Za tímto účelem ověřovatel provádí návštěvy v podniku, kontroluje dokumenty a komunikuje se zaměstnanci.

Certifikace nebo ověření mohou být provedeny pouze nezávislým externím subjektem s příslušnou akreditací.

K. Externí komunikace a environmentální prohlášení

Podnik, především pokud má zavedený systém podle EMAS, musí věnovat velkou pozornost a péči otázce externí komunikace. Musí vést a být schopen prokázat otevřený dialog s veřejností a dalšími zainteresovanými stranami, zjišťovat jejich názory a vstřícně se stavět k jejich případným stížnostem a podnětům.

Největším výstupem procesu externí komunikace je vytvoření a publikace environmentálního prohlášení, tj. zprávy poskytující veřejnosti informace o zavedeném systému environmentálního řízení, o vlivu podniku na životní prostředí a o přijatých opatřeních na snižování tohoto vlivu. Musí být zveřejněno a na vyžádání poskytnuto komukoliv. (Vedle environmentální politiky se jedná o další veřejný dokument EMAS.)

Environmentální prohlášení je určeno především subjektům, které se zajímají o environmentální výkonnost podniku, tedy např. zákazníkům, zaměstnancům, finančním institucím, médiím, místním komunitám, úřadům, environmentálním organizacím, výzkumným pracovníkům, konzultantům, ale i konkurenci.

Obsahem environmentálního prohlášení musí být především:

- popis organizace a přehled jejích činností, výrobků a služeb;
- environmentální politika a stručný popis systému environmentálního řízení organizace;
- popis přímých a nepřímých environmentálních aspektů a vysvětlení charakteru dopadů souvisejících s těmito aspekty (např. spotřeba energie, emise do ovzduší a vody, produkce a nakládání s odpady, využívání přírodních zdrojů, riziko nehod apod.);
- popis obecných a specifických environmentálních cílů a opatření (programů) přijatých k jejich dosažení;
- přehled dostupných údajů o vlivu činnosti organizace na životní prostředí, včetně meziročního srovnání;
- další faktory týkající se vlivu činnosti organizace na životní prostředí (např. dodržování legislativy);
- jméno a akreditační číslo environmentálního ověřovatele a datum schválení.

Environmentální ověřovatel schvaluje jednou ročně všechny aktualizované údaje v environmentálním prohlášení a nejdéle v in-

tervalu 3 let ověřuje znovu všechny prvky systému environmentálního řízení požadované pro registraci do programu EMAS a schvaluje „velké“ environmentální prohlášení.

2.4.3. Podpůrné nástroje zavádění EMAS

Zavedení EMAS je především pro malé a střední podniky finančně, personálně i časově náročnou záležitostí. Z tohoto důvodu byly vytvořeny různé postupy, metody a podpůrné nástroje, které mají těmto subjektům zavádění systému v maximální možné míře usnadnit, a to při současném zachování jeho kvality a účelnosti.

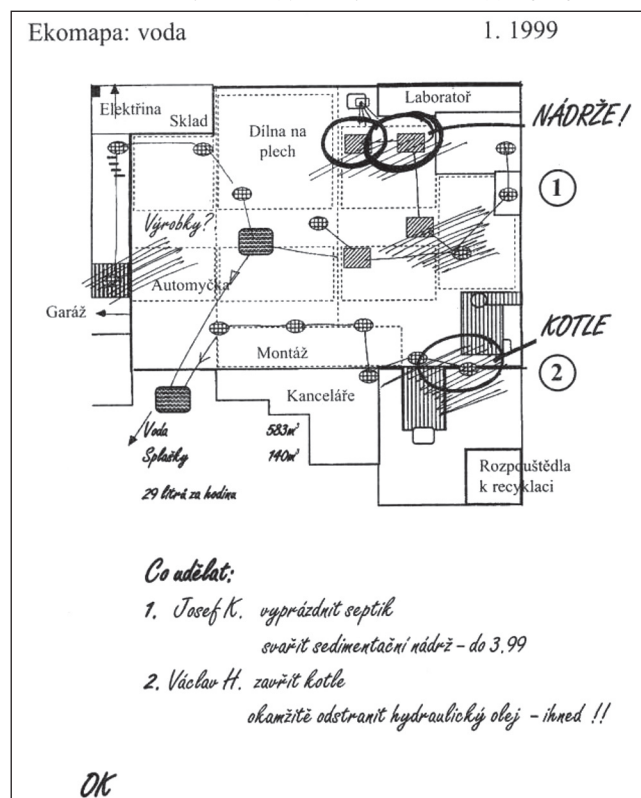
Zmíníme se o dvou vcelku rozšířených nástrojích: metodě ecomappingu a manuálu EMAS Easy (EMAS jednoduše).

Ecomapping

Ecomapping je jednoduchý a praktický nástroj, který umožňuje malým a středním podnikům analyzovat a řídit svou environmentální výkonnost i profil a také lépe komunikovat uvnitř organizace.

Ecomapping je založen na vytváření tzv. ekomap – jednoduchých nákrešů či schémat podniku (provozovny) se zobrazením vnitřních i vnějších vazeb a kritických míst. Ekomapy jsou vytvářeny zvlášť pro každou složku životního prostředí. Vytváří se tak ekomapy týkající se ovzduší, vody, půdy, energie, odpadového hospodářství apod.

Ukázka užití nástroje ekomapy (zdroj: www.ecomapping.org)

Pomocí ekomap získá podnik základní přehled o svém vlivu na životní prostředí, snadno identifikuje nejvýznamnější environmentální rizika v podniku a možnosti zlepšení. Úplný soubor „map“ je základem pro dokumentaci systému environmentálního řízení a souborem vstupních informací pro stanovení významných environmentálních aspektů, definování hlavních cílů a programů environmentálního řízení nebo vzdělávání a školení pracovníků.

Podrobné informace o ecomappingu lze získat na internetových stránkách www.ecomapping.org.

EMAS Easy

Zdroj: Centrum inovací a rozvoje (www.cir.cz)

EMAS Easy (v českém překladu EMAS jednoduše) je stručný a srozumitelný průvodce obsahující přehled a výklad základních kroků, které musí podnik učinit, aby dosáhl registrace EMAS.

Motto publikace zní „EMAS za 10 dní, na 10 stránkách, v 10 lidech“ (takového rozsahu stránek a lidí již bylo v ČR dosaženo) a jednotlivé kroky zavádění jsou v ní členěny podle metodiky PCDA – Plan, Do, Check, Act (Plánuj, Zaveď, Kontroluj, Zlepšuj). Jde o těchto devatenáct postupných kroků:

I. Plánování

1. Environmentální politika
2. Významné environmentální aspekty
3. Zákoně a jiné požadavky
4. Cíle a cílové hodnoty
5. Programy environmentálního řízení

II. Zavedení a fungování

6. Struktura a odpovědnosti
7. Výcvik, povědomí a kompetence
8. Komunikace
9. Dokumentace EMS
10. Řízení dokumentace
11. Řízení provozu
12. Plánování mimořádných stavů a havarijní připravenost

III. Kontrola

13. Pravidelné monitorování a měření
14. Neshody, nápravná a preventivní opatření
15. Záznamy
16. Interní audit EMS

IV. Zlepšování

17. Přezkoumání vedením
18. Externí komunikace, environmentální prohlášení
19. Ověření a registrace

Českou verzi manuálu naleznete na internetových stránkách Centra inovací a rozvoje (www.cir.cz), které zabezpečilo jeho překlad ve

spolupráci s Maďarskou asociací pro environmentální management (KÖVET-INEM Hungaria) a podporou Evropské komise a Visegrádského fondu.

2.4.4. Výhody zavedení EMAS

Hlavní motivací podniků k zavádění systémů environmentálního řízení jsou přínosy, které díky jejich implementaci pociťují. Tyto přínosy se projevují v několika rovinách:

- *zlepšení image* – podnik získá „pečeť“ organizace, která dopady svých činností posuzuje také s ohledem na životní prostředí, a díky lepšímu environmentálnímu profilu se zvýší její kredit a důvěryhodnost.
- *zvýšení konkurenceschopnosti* – mnohé společnosti postupně stále více hodnotí své obchodní partnery také z hlediska jejich přístupu k environmentálním otázkám a dávají přednost těm podnikům, které mohou svůj pozitivní vztah k životnímu prostředí prakticky prokázat. (Nově je EMAS výslovně uveden v zákoně č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách – § 56 odst. 5: „...veřejný zadavatel může v rámci prokázání technických kvalifikačních předpokladů požadovat předložení dokladu o registraci systému řízení a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (EMAS)...“.)
- *zvýšení důvěryhodnosti* – vlastnictví certifikátu EMAS tak může podniku pomoci získávat zakázky a otevřít dveře na nové trhy. Stejně tak může zvýšit jeho šance na získání dotací a dalších finančních produktů.
- *postupná úspora nákladů* – šetrnější a odpovědnější přístup k životnímu prostředí vede v podnicích ke snižování provozních nákladů a nalézání vnitřních úspor. Zavedení EMAS může podniku otevřít dveře k levnějšímu externímu financování a sníženým sazbám za pojištění (společnost je v případě hodnocení rizika havárií posuzována jako méně riziková).
- *zlepšení komunikace* – systematické environmentální řízení přispívá k harmonickým vztahům s veřejností, místní správou či samosprávou i orgány státních kontrolních orgánů. Lze předpokládat, že v blízké budoucnosti budou úřady dobrovolné aktivity podniků oceňovat ve stále širší míře a v důsledku toho budou omezovat administrativní a kontrolní nároky kladené na takto zodpovědné subjekty.
- *vyšší povědomí zaměstnanců* – systém EMAS fungující na základě aktivního zapojení zaměstnanců stimuluje a pozitivně ovlivňuje jejich přístup k práci a ochotu ztotožnit se s cíli společnosti. Významné přínosy může mít také systém zlepšovacích návrhů s vhodnými motivačními prvky.
- *lepší havarijní připravenost* – přijetí vhodných preventivních opatření snižuje riziko vzniku nehod. Jasně definované postupy, pravomoci a odpovědnost také zabezpečí minimalizaci případných negativních důsledků, pokud k nehodě přeci jen dojde.
- *přehled v provozní dokumentaci a zlepšená organizace a řízení* – stejně jako jiné systémy řízení, EMAS podporuje shromažďování a vyhodnocování údajů. Díky systému jsou k dispozici všechny dokumenty potřebné pro rozhodování, řízení a kvalitní komunikaci se zaměstnanci, obchodními partnery, státní správou i širokou veřejností.
- *kvalita pracovního prostředí* – odpovědný přístup k otázkám ochrany životního prostředí má pozitivní vliv také na kvalitu pracovního prostředí a bezpečnost zaměstnanců (např. v případě nakládání s nebezpečnými látkami).

2.5. Environmentální prohlášení

(kapitola vychází z textu přílohy III Nařízení č. 761/2001)

Účelem environmentálního prohlášení je poskytnout veřejnosti a dalším zainteresovaným stranám **informace o vlivu činnosti podniku na životní prostředí a jeho neustálém zlepšování na tomto poli**. Prohlášení je proto dobrým prostředkem, jak prezentovat dlouhodobou činnost pracovníků podniku při snižování negativních vlivů podnikových činností, výrobků a služeb na životní prostředí. Informace musí být v prohlášení předloženy jasným a logickým způsobem v tištěné podobě pro ty, kdo nemají jiné prostředky, jak tyto informace získat.

Environmentální prohlášení musí obsahovat především následující informace:

- popis podniku a přehled jeho činností, výrobků a služeb, příp. jeho vztah k mateřským společnostem (podnik či jeho část musí být hodnocena komplexně; jestliže se v areálu nacházejí i jiné provozy, musí být jasně stanoveno, jaký je jejich vztah k podniku, resp. k ověřovanému systému);
- environmentální politiku a stručný popis systému environmentálního řízení;
- popis všech podstatných přímých a nepřímých environmentálních aspektů (tj. aspektů, které vedou k podstatným environmentálním dopadům) a vysvětlení charakteru dopadů souvisejících s těmito aspekty;
- popis obecných a specifických environmentálních cílů ve vztahu k environmentálním aspektům a dopadům;
- přehled dostupných údajů o vlivu činnosti podniku na životní prostředí (jedná se o údaje o emisích, produkci odpadů, spotřebě surovin, energie a vody, hluku apod.); údaje by měly umožnit meziroční srovnání pro hodnocení vývoje vlivu činnosti organizace na životní prostředí;
- další faktory týkající se vlivu činnosti organizace na životní prostředí (např. dodržování legislativy a dalších předpisů vztahujících se na podnik);
- jméno, akreditační číslo a podpis environmentálního ověřovatele a datum schválení.

Při poskytování informací o vlivu činnosti podniku na životní prostředí je vhodné použít příslušné indikátory.¹ Ty převádí „surové údaje“ na informace, které může snadno pochopit široká veřejnost, čímž zlepšují srozumitelnost environmentálního prohlášení. Zároveň umožní podniku kvantifikovat svůj environmentální profil, a tím pádem i lépe řídit environmentální aspekty svých činností, výrobků a služeb.

Při volbě a konstrukci indikátorů musí podnik dbát na dodržení určitých zásad (požadavků). Zvolené indikátory musí především:

- poskytovat přesné zpracování vlivu činnosti podniku na životní prostředí;
- zabezpečit rovnováhu mezi perspektivními (dobrymi) a problematickými (špatnými) oblastmi (nelze vypíchnout pouze ty ukazatele a oblasti, ve kterých je podnik úspěšný);
- být srozumitelné a jednoznačné;
- umožňovat meziroční srovnání pro vyhodnocení vývoje vlivu činnosti podniku na životní prostředí (měly by vycházet z týchž kritérií a být měřeny ve srovnatelných časových intervalech nebo jednotkách);
- umožňovat případně srovnání mezi různými obory, vnitrostátní nebo regionální srovnání a srovnání s právními požadavky;

¹ Evropská komise vydala k problematice environmentálních indikátorů v EMAS „Doporučení Evropské komise č. 532/2003 o návodu pro implementaci Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001 povolujícího organizacím dobrovolnou účast ve schématech ekologického řízení a auditu (EMAS) Společenství týkajícího se výběru a použití indikátorů výkonnosti v péči o životní prostředí“.

- být dostatečně často aktualizovány tak, aby umožnily včasné přijetí adekvátních opatření.

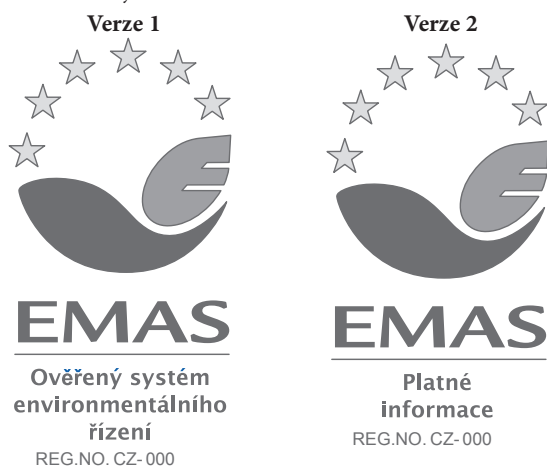
Podnik musí každoročně aktualizovat publikované informace, nechat schválit veškeré změny environmentálním ověřovatelem, poskytnout toto tzv. aktualizované prohlášení Agentuře EMAS a zpřístupnit jej veřejnosti. (Také aktualizované prohlášení musí obsahovat jméno, akreditační číslo a podpis environmentálního ověřovatele a datum schválení.) Nejdéle v intervalu 3 let se podnik musí podrobit ověření všech prvků systému environmentálního řízení a vypracovat a nechat schválit „velké“ environmentální prohlášení.

Environmentální prohlášení („velké“ i aktualizované) musí být zpřístupněno veřejnosti. Podnik musí být schopen prokázat environmentálnímu ověřovateli, že kdokoli, kdo se zajímá o vliv činnosti organizace na životní prostředí, má snadný a svobodný přístup k informacím.

Podnik, jenž působí ve více geografických lokalitách, může sestavit jedno společné environmentální prohlášení. Musí při tom však zajistit, aby bylo možné jasně stanovit podstatné environmentální dopady každého místa (lokality) a zaznamenat je ve společném prohlášení. Totéž platí o společné registraci více samostatných podniků (např. průmyslová zóna), kdy musí z prohlášení jednoznačně vyplývat environmentální dopady každého jednotlivého podniku.

2.6. Logo EMAS

Poté, co je podnik oficiálně zaregistrován v národním Registru EMAS, může používat logo EMAS. Jeho cílem je informovat veřejnost a další zainteresované strany o účasti podniku v Programu a o neustálém zlepšování vlivu jeho činností, výrobků a služeb na životní prostředí. Logo existuje ve dvou verzích, možnosti jejichž použití stanovuje Nařízení č. 761/2001.

Použití:

- na údajích oznamujících účast podniku v Programu EMAS,
- na záhlaví dopisů,
- v reklamách na výrobky, činnosti a služby (nesmí však dojít k záměně s ekoznačkou).

Použití:

- na platném environmentálním prohlášení,
- na platných údajích,
- v reklamách na výrobky, činnosti a služby (nesmí však dojít k záměně s ekoznačkou).

Logo nesmí být použito na výrobky, ani ve spojení se srovnáním s jinými výrobky, činnostmi nebo službami (komparativní

reklama). Dle Rozhodnutí Evropské komise č. 193/2006 však lze použít logo EMAS na terciálních a přepravních obalech. Ty jsou definovány Směrnicí č. 62/1994 jako „obaly, které jsou určeny k usnadnění manipulace s určitým množstvím prodejních jednotek nebo skupinových obalů a k usnadnění jejich přepravy, aby se při manipulaci a přepravě zabránilo jejich fyzickému poškození. Za přepravní obaly se nepokládají silniční, železniční, lodní a letecké kontejnery.“

Logo EMAS může být použito také bez doprovodného textu, a to k propagaci Programu (např. v tisku a médiích). Nesmí však být takto užito ve spojení s konkrétním podnikem.

3. Program EMAS v ČR

3.1. Národní program EMAS

3.1.1. Vývoj

Program EMAS vstoupil v platnost v dubnu 1995 na základě **Nařízení Rady (ES) č. 1836/93 o dobrovolné účasti průmyslových podniků v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí** a byl určen především pro podniky z výrobní (průmyslové) sféry.

Protože v době vzniku EMAS nebyla Česká republika členem EU, byl u nás systém implementován na základě **Usnesení vlády ČR č. 466/1998 ve formě Národního programu EMAS**. Na základě usnesení byly:

- zřízeny Rada Programu EMAS a Agentura EMAS, jakožto odpovědné orgány Programu EMAS v ČR;
- vydány „Národní program zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí“ (Národní program EMAS) a „Pravidla k zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí“ (Pravidla zavedení EMAS);
- zřízen akreditační orgán programu EMAS (Tímto orgánem se stal již existující Český institut pro akreditaci, o.p.s., který do té doby zajišťoval akreditace např. v oblasti certifikace systémů řízení podle norem řad ISO 9000 a ISO 14000.);
- vydány metodické pokyny pro akreditaci environmentálních ověřovatelů.

Revize nařízení byla provedena v roce 2001, a to vydáním **Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001 o dobrovolné účasti organizací v systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí, označovaným jako EMAS II**. Novým nařízením se docílilo:

- rozšíření platnosti z oblasti průmyslu na všechny ekonomické sektory (včetně služeb a veřejných institucí);
- zavedení širší účasti zaměstnanců na procesu zavádění a zlepšování vlivu podniku na životní prostředí;
- posílení kompatibility mezi EMAS a ISO 14001;
- zvýšení podpory účasti malých a středních podniků v programu;
- zavedení loga programu;
- kvalitnějšího posuzování nepřímých vlivů činnosti podniku na životní prostředí (např. investic, administrativních rozhodnutí, zajišťování služeb apod.).

Nařízení o EMAS II bylo přijato **Usnesením vlády ČR č. 651/2002** o aktualizaci Národního programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (**Aktualizovaný program EMAS**) a vydána Aktualizovaná pravidla EMAS.

Norma **ISO 14001** má celosvětovou působnost. Její text byl vypracován v technické komisi ISO/TC 207 „Environmentalní management“ ve spolupráci s technickým výborem CEN/CS. Normu EN ISO 14001:1996 Česká republika převzala v roce 1997 jako **ČSN EN ISO 14001:1997**.

V druhé polovině roku 2004 došlo k novelizaci normy ISO 14001 a v listopadu 2004 byla přijata jako EN ISO 14001:2004. Její česká podoba vstoupila v platnost 15. 6. 2005 jako **ČSN EN ISO 14001:2005**, přechodné období určené na přijetí novelizované normy a z ní vyplývajících změn bylo pro podniky stanoveno v délce jednoho roku, tedy do června 2006.

Po vstupu České republiky do Evropské unie bylo Nařízení č. 761/2001 přejato do české legislativy v plném znění. Z pravidel platných před vstupem do EU zůstávají v účinnosti pouze organizační zabezpečení programu, způsob poskytování podpor a další opatření, jejichž úprava je ponechána na jednotlivých členských státech.

V reakci na změny, ke kterým došlo vydáním nové verze normy ISO 14001, bylo na počátku roku 2006 vydáno **Nařízení Komise (ES) č. 196/2006**, kterým se změnila Příloha I Nařízení č. 761/2001. Do přílohy byly zahrnuty požadavky revidované normy ISO 14001, čímž došlo k plné harmonizaci obou systémů environmentálního řízení. Přechodné období pro splnění příslušných požadavků bylo stanoveno na 6 měsíců, a vypršelo tak prakticky ve stejnou dobu jako přechodné období u ISO 14001.

V průběhu roku 2006 Evropská komise také reagovala na tlaky podniků s EMAS volajících po větších možnostech užití loga programu, a to vydáním **Rozhodnutí č. 193/2006**, kterým je umožněno umístit logo na nevýrobové obaly (více viz kapitola 2.6).

Další revize programu s výsledným vydáním **EMAS III** probíhá od roku 2005 a má být ukončena v roce 2009 s platností od 1. ledna 2010.

3.1.2. Institucionální zabezpečení

Fungování Programu EMAS v České republice zabezpečují zejména tyto subjekty:

- Rada Programu EMAS;
- Agentura EMAS;
- Český institut pro akreditaci;
- Česká inspekce životního prostředí.

Rada Programu EMAS

Rada Programu EMAS je stálým koncepčním, koordinačním a odborným poradním orgánem ministra životního prostředí v Národním programu EMAS. Je složena ze zástupců různých oblastí hospodářského a společenského života, kteří působí zejména ve sférách ochrany životního prostředí, v oblasti výroby, vědy a výzkumu a dále z představitelů vybraných orgánů státní správy.

Do působnosti Rady Programu EMAS spadá zejména:

- koncepční činnost a dohled nad Programem EMAS a zajištění součinnosti MŽP, MPO a dalších ministerstev a zainteresovaných stran;
- předkládání ministru životního prostředí podněty a doporučení na rozvoj programu, systému podpory a motivace;
- posuzování a doporučování návrhů na podpůrné programy;
- vyjádření ke zprávě o činnosti Agentury EMAS.

Agentura EMAS

Výkonným orgánem Programu EMAS v České republice je Agentura EMAS. Působí při CENIA, české informační agentuře životního prostředí (dříve Český ekologický ústav) a zabezpečuje veškeré manažerské a odborné činnosti spojené s Programem

EMAS v ČR. Řídí se pokyny Rady Programu EMAS a mezi její hlavní činnosti patří:

- poskytování veřejných informací o Programu EMAS (včetně správy příslušné internetové stránky);
- registrace organizací s ověřeným EMAS;
- možnost výmazu organizace z registru nebo dočasné pozastavení registrace v případě nesplnění podmínek pro registraci;
- vedení národního Registru EMAS a dalších registrů a databází (např. registr akreditovaných ověřovatelů a certifikačních orgánů, registr podniků se zavedeným EMS podle ISO 14001, databáze poradenských firem);
- zajišťování administrativních prací pro Radu Programu EMAS;
- rozvíjení vztahů s obdobnými orgány v zahraničí;
- propagační a osvětová činnost v rámci Programu EMAS (např. organizování seminářů);
- další odborné činnosti spojené s Programem EMAS.

Český institut pro akreditaci

Český institut pro akreditaci, o.p.s. vykonává funkci akreditačního orgánu pro Program EMAS, v jehož rámci mu přísluší:

- provádět akreditaci a dohled nad environmentálními ověřovateli (tuzemskými i zahraničními);
- vydávat příslušné metodické pokyny.

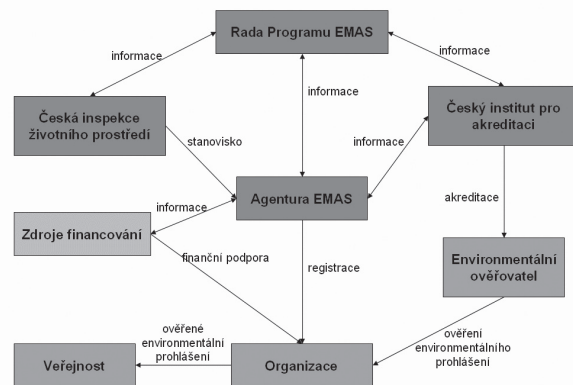
Česká inspekce životního prostředí

Pro zvýšení věrohodnosti systému byla do Programu EMAS zapojena Česká inspekce životního prostředí, která zde vykonává funkci poradního a konzultačního orgánu. V případě, že organizace žádá o registraci EMAS, musí si Agentura EMAS nejprve vyžádat stanovisko České inspekce životního prostředí.

ČIŽP dále informuje Agenturu EMAS:

- o porušení právních požadavků týkajících se ochrany životního prostředí registrovanou organizací;
- o tom, že porušení bylo napraveno a organizace učinila opatření s cílem zajistit, aby se neopakovalo;
- o neoprávněném užívání loga EMAS organizací, která není registrována.

Schéma institucionálního zabezpečení:

3.2. Podpora EMAS

V rámci **finančních podpor na certifikaci systémů environmentálního řízení** je možné čerpat z těchto fondů:

- **Příspěvek na certifikaci v programu TRH** – garantem programu je Ministerstvo průmyslu a obchodu, pověřenou institucí Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s. Žadatelé (malé a střední podniky) mohou získat příspěvek na certifikaci ve

vyšší 50 % nákladů na odborné poradenské služby v souvislosti s certifikací ISO 14001 nebo zaváděním ověřením EMAS.

- **Komora CERT** – od května 2005 otevřený projekt Hospodářské komory hlavního města Prahy pro podniky do 39 zaměstnanců, garantující zavedení a certifikaci systému do částky 199 000,- Kč.
- **Certifikace – Osvědčení, Regionální podpora kraje Vysočina** – soukromým subjektům mohou při zavádění EMS finančně vypomoci i samosprávy. Takovým příkladem je kraj Vysočina, který od února 2003 vyhlašuje každoročně grantový program na zvýšení konkurenceschopnosti malých podniků (do 50 zaměstnanců), v rámci něhož poskytuje zpětně příspěvek také na certifikaci ISO 14001 a ověření EMAS.
- **Čerpání z fondů EU** – v rámci jednotlivých operačních programů strukturálních fondů EU mohou zájemci žádat o podporu, která je poskytována formou dotací nebo zvýhodněných úvěrů.

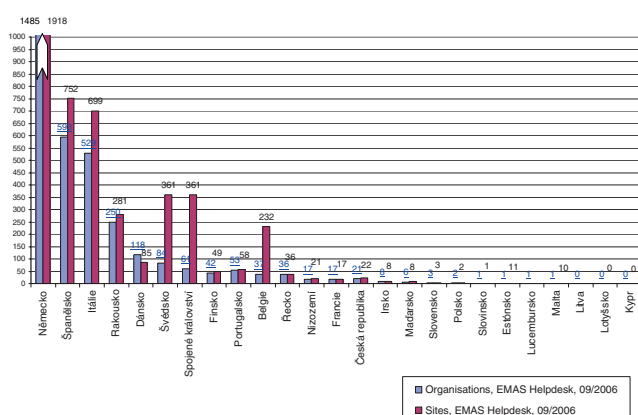
Pozn.: Kontakty na výše uvedené programy najdete v kapitole 5.

3.3. Statistika

3.3.1. Evropská Unie

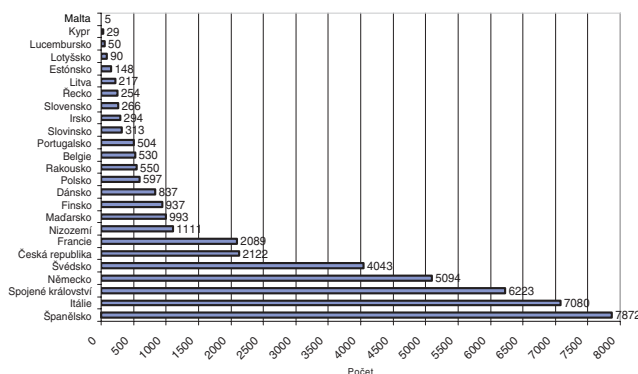
Jak je možné vidět na následujících grafech, zaujímá Česká republika v rámci členských států Evropské unie v počtu podniků s EMAS 14. místo. Lépe si stojíme pokud jde o počet certifikací EMS podle ISO 14001, kde se podle poslední dostupné statistiky Mezinárodní organizace pro standardizaci (ISO) nacházíme na 6.místě.

Počet EMAS organizací a EMAS lokalit

Zdroj: EMAS Helpdesk, září 2006

Počet podniků s ISO 14001 v EU

Zdroj: Organizace ISO, leden 2006

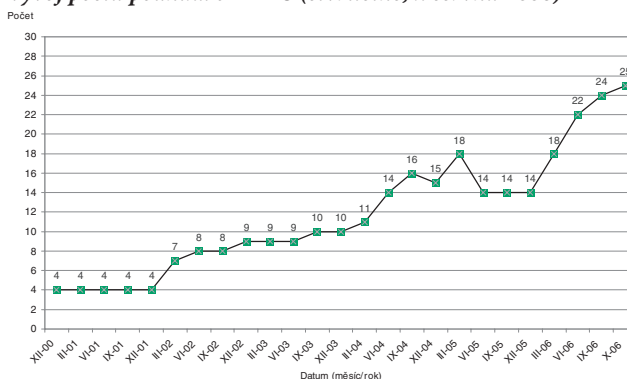
ISO 14001 v počtu certifikovaných podniků významně převyšuje EMAS především z důvodů náročnosti, kdy EMAS klade na

podniky vyšší požadavky, které však zatím nenalézají dostatečnou odezvu ze strany trhu a států.

3.3.2. Česká republika

Vývoj počtu podniků implementujících EMAS a ISO 14001 v České republice shrnují následující dva grafy:

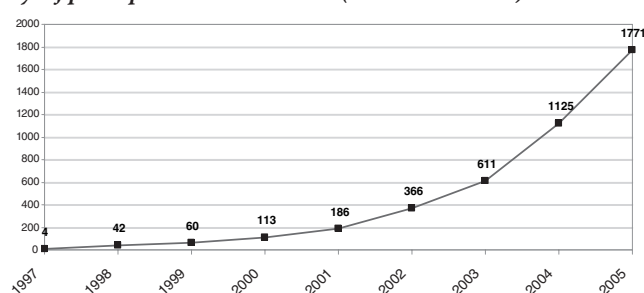
Vývoj počtu podniků s EMAS (čtvrtletně, k červnu 2006)

Zdroj: CENIA, Agentura EMAS

Pozn.: Vysoký nárůst registrovaných podniků v roce 2006 je dán – mimo jiné – zájmem stavebního sektoru na základě uvedení EMAS v kritériích v rámci zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách (více viz kapitola 2.4.4).

Vývoj počtu podniků s ISO 14001 (ročně k 1.1. 2006)

Zdroj: CENIA, Agentura EMAS

Pozn.: Rozdíl mezi daty organizace ISO (uvedenými v kapitole 3.3.1.) a Agentury EMAS je dán metodou zjišťování počtu podniků. Agentura toto činí v rámci kompletování databáze podniků se zavedeným EMS, zatímco organizace ISO se pouze dotazuje certifikačních orgánů na počet.

Z hlediska oboru činnosti dominují jak v EMAS tak v ISO 14001 podniky ze sektorů zpracovatelského průmyslu a stavebnictví (viz následující tabulky).

Rozdělení podle oboru činnosti (EMAS)

Název činnosti	Kód NACE	Počet podniků
Zpracovatelský průmysl	D	10
Průmysl potravinářský a tabákový	DA	1
Dřevařský průmysl	DD	1
Gumárenský a plastikařský průmysl	DH	2
Výroba kovů a kovodělných výrobků	DJ	1
Výroba strojů a zařízení	DK	1
Výroba elektrických a optických přístrojů	DL	2
Zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	DN	2
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	E	2

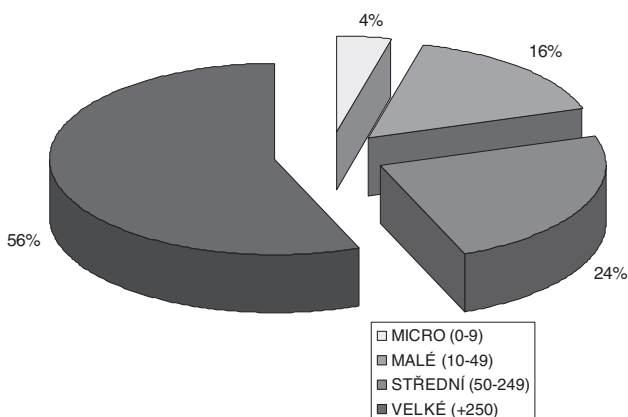
Název činnosti	Kód NACE	Počet podniků
Stavebnictví	F	9
Doprava	G	1
Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj	K	3

Rozdělení podle oborů činnosti (ISO 14001)

Název činnosti	Kód NACE	Počet podniků
Zemědělství a myslivost, lesní hospodářství	A	40
Rybolov, chov ryb, přidružené činnosti v rámci rybolovu	B	–
Dobývání nerostných surovin	C	10
Zpracovatelský průmysl	D	790
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	E	40
Stavebnictví	F	399
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	G	149
Pohostinství a ubytování	H	9
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	I	51
Peněžnictví a pojišťovnictví	J	–
Činnosti v oblasti nemovitostí, pronajímání movitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj	K	148
Veřejná správa, obrana, sociální pojištění	L	1
Školství	M	3
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	N	5
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	O	130
Domácnosti zaměstnávající personál	P	–
Exteritoriální organizace a spolky	Q	–

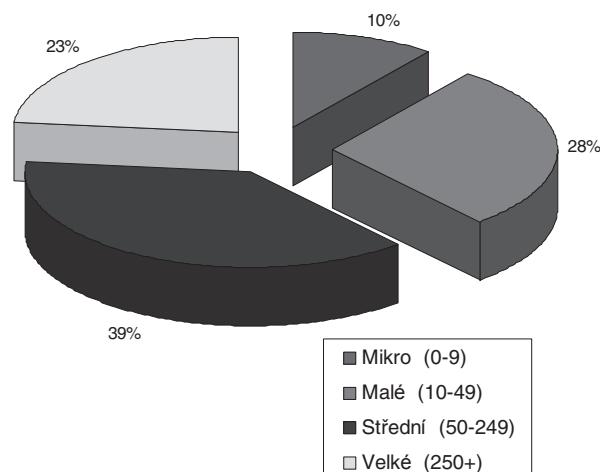
Další grafy ukazují rozdělení podniků se zavedeným EMAS a ISO 14001 podle **velikosti (počtu zaměstnanců)**. Je patrné, že zatímco EMAS je dosud stále zaváděn především velkými podniky (nad 250 zaměstnanců), ISO 14001 se v posledních letech prosazuje zejména mezi malými a středními podniky.

Podniky se zavedeným EMAS podle velikosti (stav k říjnu 2006)

Zdroj CENIA, Agentura EMAS

Podniky se zavedeným EMS podle velikosti 1.1.2006

Zdroj CENIA, Agentura EMAS

4. Vazby na další dobrovolné nástroje

V kapitole 2.1 jsme stručně zmínili některé nástroje a postupy, které může podnik využít v rámci svého environmentálního řízení, tj. řízení těch činností, výrobků a služeb podniku, které mají, měly nebo mohou mít vliv na životní prostředí.

Společným jmenovatelem těchto nástrojů je prevence a dobrovolnost. Jejich použití není předepsáno žádnými legislativními předpisy a podnik je používá jen na základě svého vlastního rozhodnutí. (Byť toto rozhodnutí může být vynuceno tlakem obchodních partnerů či veřejnosti.)

Aby mohl podnik dobrovolné nástroje v praxi vhodně využívat, je důležité, aby věděl, jaké možnosti ten který nástroj nabízí a v čem konkrétně mu může pomoci – musí znát účel jeho aplikace. Z tohoto hlediska lze dobrovolné nástroje rozdělit zhruba do tří skupin: na nástroje regulační, informační a vzdělávací (edukační).

1. Účelem **regulačních nástrojů** je snižovat negativní dopad subjektu na životní prostředí. Z hlavních dobrovolných nástrojů sem vedle EMAS patří také EMS dle ISO 14001, **environmentální značení typu I** (tzv. ekolabeling), **čistší produkce a ekodesign**.
2. Účelem **informačních nástrojů** je poskytování environmentálních informací, a to jak informací o stavu životního prostředí, tak i informací o vlivu podniku na životní prostředí. Z hlavních dobrovolných nástrojů sem řadíme především metodu posuzování životního cyklu (tzv. **metodu LCA**), **environmentální reporting**, **environmentální značení typu II a typu III**, **environmentální manažerské účetnictví** a **environmentální audit**.
3. Účelem **vzdělávacích (edukačních) nástrojů** není, jak by se na první pohled zdálo, jen předávání informací, nýbrž především výchova k vědomí odpovědnosti za stav životního prostředí. Vzdělávací nástroje vytvářejí nejen odpovědný vztah člověka k životnímu prostředí, ale současně poskytují i potřebný rozsah znalostí pro vytvoření dobré základny na řešení problema-

tiky životního prostředí. Patří sem různé **vzdělávací aktivity, kursy, školení, publikace**, atd. (Edukační nástroje nebudou dále popisovány, neboť jejich používání je v EMAS již zahrnuto, a to formou pravidelně prováděných školení a interní komunikace.)

Z hlediska praktického použití dobrovolného nástroje subjektem lze dobrovolné nástroje všech tří uvedených skupin rozdělit ještě na nástroje vyžadující vnější součinnost a nástroje nevyžadující vnější součinnosti. Pod pojmem **dobrovolné nástroje vyžadující vnější součinnost** se rozumí takové nástroje, které podnik může používat jen tehdy, když je v praxi vytvořeno určité zázemí pro jejich realizaci. Jedná se o různé druhy činností, např. kontrolní, certifikační, registrační a podobné, které nemůže provádět podnik, ale musí být zajišťovány jinými subjekty (stát, nezávislá třetí strana). **Dobrovolné nástroje bez vnější součinnosti** nepotřebují vytvoření takového zázemí a podnik je může používat kdykoliv a kdekoliv.

4.1. Dobrovolné regulační nástroje

EMS dle ISO 14001

Princip nástroje: Jedná se stejně jako u EMAS o environmentální manažerský systém, který není na rozdíl od EMAS vytvářen dle Nařízení č. 761/2001, ale podle požadavků obsažených v mezinárodní normě ISO 14001. Podrobnější rozbor ISO 14001 i ve srovnání s EMAS najdete v kapitole 2.3.

Využití v EMAS: Podnikům se zavedeným EMAS lze doporučit, aby si zavedený systém certifikovaly i podle ISO 14001, neboť všechny vyžadované náležitosti mají prakticky již hotové. Nevýhodou jsou samozřejmě další náklady na audit a na certifikaci, ale vzhledem k zavedenému EMAS by měly být už mnohem nižší.

(Hodnocení možností) čistší produkce

Logo čistší produkce (zdroj: MŽP)

Princip nástroje: Mnohé přístupy k ochraně životního prostředí se zabývají především otázkou, jak naložit s existujícím odpadem a škodlivými emisemi. Jinak řečeno, kladou důraz na koncové technologie. Čistší produkce naopak usiluje o zabránění samotnému vzniku environmentální zátěže a dává přednost prevenci. Je zaměřena na zvýšení účinnosti procesu a snížení ohrožení zdraví lidí a životního prostředí.

Pokud jde o výrobní procesy, čistší produkce znamená efektivnější využití surovin, náhradu nebezpečných a toxických materiálů a omezení emisí u zdroje. Hlavním principem uplatňovaným u výrobků je snížení environmentální zátěže vznikající v průběhu jejich životního cyklu, od těžby surovin až po konečnou likvidaci. V oblasti služeb znamená čistší produkce zohlednění environmentálních aspektů ve fázi jejich plánování a realizace.

Čistší produkce je založena na analýze vstupních a výstupních údajů o materiálových a energetických tocích.

Mezi praktická opatření čistší produkce patří například:

- *změna výrobku* – analýza možností úspory materiálů již ve fázi navrhování výrobku, použití vhodnějších prvotních surovin, využití recyklovaných materiálů aj.;
- *lepší hospodaření* – motivace zaměstnanců, organizace práce, úspory atd.;
- *náhrada surovin a výrobních součástí* – použití přírodních a biologicky rozložitelných materiálů a chemických látek šetrných k životnímu prostředí apod.;
- *změny technologií* – technologie se sníženou spotřebou surovin, materiálů a energie;
- *interní recyklace* – opětovné použití pro stejný účel, stupňovité využití, recyklace pro jiné účely atd.;
- *externí opětovné využití* – opětovné materiálové využití mimo podnik;
- *recyklace v biologických cyklech* – např. u výrobků z biologicky rozložitelných materiálů, kompostování atd.

Využití v EMAS: Z hlediska EMAS je znalost hodnocení možností čistší produkce (HMČP) velmi výhodná, neboť je zřejmé, že pomocí HMČP lze nejen určit příčiny vzniku environmentálních dopadů, ale určit zároveň i možnosti jejich odstranění a tyto možnosti navíc posoudit z technického a z ekonomického hlediska. HMČP je tedy velmi vhodný nástroj pro stanovování priorit při plnění požadavku neustálého zlepšování v EMAS. Metoda HMČP by měla být známa a užívána v každém podniku a v podnicích s EMAS zvláště, neboť napomáhá ekonomicky efektivnímu výběru environmentálních cílů EMAS.

Navíc i v případě, že se nepodaří najít opatření, kterým by nežádoucí příčina vzniku negativních vlivů podniku na životní prostředí byla odstraněna, získá se aplikací nástroje velké množství poznatků o charakterech zkoumaných procesů, což velmi často iniciuje jiná, také ekonomicky i environmentálně výhodná řešení.

Vzhledem k existenci Mezinárodní deklarace čistší produkce je pro podnik používající HMČP výhodné připojit se k signatářům deklarace a být uveden na jejich seznamu. Seznam signatářů je zveřejněn na webových stránkách Agentury Národního programu čistší produkce, která spadá pod CENIA.

Environmentální značení typu I – ekolabeling

Princip nástroje: Pod pojmem ekolabeling (ekoznačení) se rozumí označování ekologicky (environmentálně) šetrných produktů, tj. výrobků a služeb, jejichž negativní dopad na životní prostředí je nižší než je u produktů, jež jsou s nimi alternativní (zaměnitelné ve sféře spotřeby, funkčně srovnatelné). Příslušná ekoznačka má charakter ochranné známky a subjekt ji pro svůj produkt může získat v tom případě, když doloží, že jeho produkt vyhovuje požadavkům, jež jsou pro tento druh produktů (pro tzv. výrobovou kategorii) stanoveny.

Z uvedeného vyplývá, že ekolabeling patří do skupiny nástrojů vyžadujících vnější součinnost, neboť stanovení výrobových kategorií, kontrolní činnost, propůjčování ekoznačky apod. – to vše musí být prováděno třetí nezávislou stranou. V České republice byl ekolabelingový program ustanoven na základě usnesení vlády č. 159/1993 jako Národní program označování ekologicky šetrných výrobků (a služeb). Výkonným orgánem programu je Agentura pro ekologicky šetrné výrobky, která je součástí CENIA, české informační agentury životního prostředí. Gestorem Národního programu je Ministerstvo životního prostředí. Informace o existujících výrobových kategoriích a jejich směrnících, tj. příslušných požadavcích pro udělení české ekoznačky a také ekoznačky EU lze najít na www.ekoznacka.cz.

Eko-značka České republiky a Evropské unie (zdroj: CENIA)

Využití v EMAS: Ekolabelingu lze dobře využít pro stanovení environmentálních cílů v EMAS. V případě, že je výroková kategorie již vyhlášena, je třeba nejprve zjistit, do jaké míry podnikový produkt splňuje stanovené požadavky (kritéria). V případě, že je splňuje, lze dosažení ekoznačky vytýčit jako cíl EMAS a zahájit řízení o propůjčení ekoznačky. Jestliže produkt nesplňuje všechny stanovené požadavky, je třeba zvážit, je-li možné dosáhnout jejich splnění, a v tomto případě lze jako cíl zařadit dosažení potřebných hodnot stanovených požadavků a pak udělení ekoznačky.

V případě, že daná výroková kategorie není vyhlášena a produkt, který podnik vyrábí či poskytuje, má z hlediska životního prostředí výrazně nižší negativní dopad než jiné s ním zaměnitelné produkty, lze u již zmíněné Agentury pro ekologicky šetrné výrobky iniciovat vyhlášení nové výrokové kategorie se stanovením příslušných požadavků. Získání ekoznačky v tomto případě může velmi pozitivně ovlivnit postavení podniku na trhu a jeho konkurenceschopnost. Pro větší propagaci označených výrobků lze pomocí metody LCA (viz dále) vypočítat jaké snížení globálního negativního dopadu na životní prostředí označené produkty způsobily a informovat o tom v propagačních materiálech podniku.

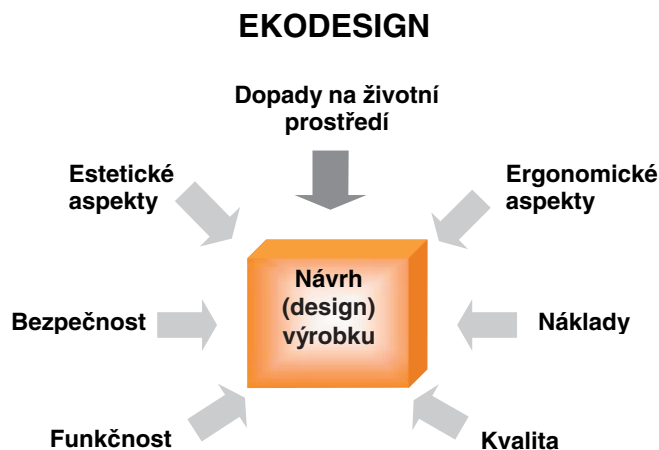
Velkou výhodou pro podniky se zavedeným EMAS je snížení poplatků za propůjčení ekoznačky oproti podnikům bez zavedeného EMAS, a to jak u české, tak u evropské ekoznačky.

Ekodesign

Princip nástroje: Slovo ekodesign vzniklo z anglického výrazu „ecodesign“ a v souladu s ním označuje začleňování požadavků ochrany životního prostředí do vývoje a konstrukce výrobků. Ekodesign je jedním z velmi důležitých regulačních nástrojů environmentální politiky, neboť tím, že může ovlivnit celý životní cyklus výrobku, má největší preventivní potenciál, čili schopnost zamezit vzniku vlivů negativně působících na životní prostředí. Ekodesign patří mezi nástroje nevyžadující vnější součinnost a jeho použití závisí jen na rozhodnutí podniku.

Aplikace ekodesignu v praxi není normalizovaná, nicméně existuje k této problematice technická zpráva ISO/TR 14062 Environmentální management – Integrace environmentálních aspektů do návrhu a vývoje produktu (v ČR vyšla jako ČSN 01 0962).

Při realizaci ekodesignu se využívá mnoha různých metod a postupů, především metody LCA (viz dále) a různých metod „vícekriteriálního“ hodnocení. Hlavním úkolem je optimalizace environmentálního profilu výrobku, což znamená určení všech významných faktorů, jimiž výrobek negativně působí nebo bude působit na životní prostředí v průběhu svého celého životního cyklu. U každého faktoru je nutné určit rozsah a intenzitu jeho negativního působení a následky, které toto působení v životním prostředí vyvolá a rozhodnout o opatřeních, jež je budou minimalizovat.

Zdroj: Centrum inovací a rozvoje (www.cir.cz)

Využití v EMAS: Vzhledem k pracnosti ekodesignu je jeho použití výhodné především při návrhu nových výrobků. Z určení jejich environmentálních profilů a zjištění možností snížení environmentálního dopadu výrobku lze pak stanovit jednotlivé environmentální cíle EMAS.

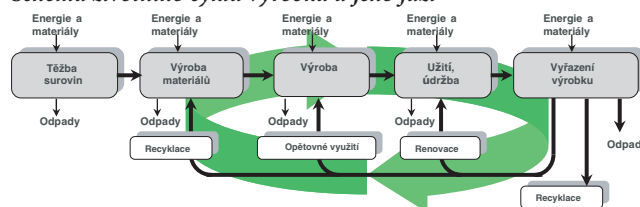
4.2. Dobrovolné informační nástroje

Metoda posuzování životního cyklu nebo-li metoda LCA

Princip nástroje: Metoda posuzování životního cyklu nebo-li metoda LCA (zkratka LCA je z anglického názvu Life Cycle Assessment) patří mezi nejdůležitější informační nástroje environmentální politiky. V systému mezinárodních norem environmentálního managementu, tj. v řadě ISO 14000, je řazena přímo mezi nástroje managementu a je normalizovaná normami ISO 14040, 14044 a 14047–14049. Její aplikací lze u posuzovaného systému (výrobku nebo služby):

1. určit negativní vlivy, jimiž výrobek nebo služba působí (nebo bude působit) na životní prostředí, a to v průběhu všech fází jejich celého životního cyklu, tj. od fáze získávání surovin potřebných k výrobě, přes fáze vlastní výroby a používání ve spotřební sféře až po fázi likvidace po použití,
2. zjistit příčiny vzniku těchto negativních vlivů,
3. kvantifikovat příspěvky, jímž posuzovaný systém přispěje ke zhoršení hlavních globálních problémů životního prostředí, např. ke změně klimatu, k rozrušování ozonové vrstvy, k acidifikaci apod.

Schéma životního cyklu výrobku a jeho fází

Zdroj: Centrum inovací a rozvoje – (www.cir.cz)

Využití v EMAS: Hlavní přínos metody LCA spočívá v poskytování informací uvedených v bodech 1 a 2. Na rozdíl od metodiky hodnocení možností čistší produkce, která se soustřeďuje na výrobní procesy, zabývá se metoda LCA celým životním cyklem výrobku (nebo služby) a používá se, jak již bylo uvedeno, především v rozhodovacích procesech (zejména v ekodesignu při roz-

hodování týkajících se vývoje produktů a procesů, a tím i výběru nového výrobku nebo při inovaci stávajícího výrobku, při rozhodování o různých způsobech výroby či zneškodňování odpadů, ale také v podnikovém marketingu a při rozhodování o nákupu zboží a tvorbě různých environmentálních prohlášení či tvrzení).

Velkou výhodou metody LCA také je, že nabízí normalizovaný způsob na výpočet velikosti vlivů, jimiž posuzovaný produktový systém přispívá ke globálním problémům, takže lze spočítat a porovnat negativní vlivy různých variant a vybrat optimální řešení a podle něj pak stanovit cíle environmentální politiky EMAS nebo použít získané výsledky do environmentálního prohlášení typu III atp.

Nevýhodou metody LCA je její časová a finanční náročnost projevující se hlavně při sběru potřebných dat. Do budoucna lze však očekávat, že přístup k datům se zlepší vytvářením potřebných databází v jednotlivých průmyslových odvětvích.

Environmentální značení typu II (vlastní environmentální tvrzení)

Princip nástroje: Environmentální značení typu II nebo-li vlastní environmentální tvrzení patří mezi tři existující typy environmentálního značení, jež jsou normalizovány dvacítkovou dekadou řady ISO 14020. Pro environmentální značení typu II platí jednak obecná norma ISO 14020 a dále především norma ISO 14021. V této normě je vlastní environmentální tvrzení definováno jako „tvrzení výrobců, dovozců, distributorů, maloobchodníků nebo jakékoli další osoby, která by pravděpodobně mohla mít z takového tvrzení prospěch, a které je vydáno bez certifikace třetí nezávislou stranou.“

Způsob prezentace vlastního environmentálního tvrzení může být velmi různorodý. Může jít o různě dlouhá slovní prohlášení týkající se jak práce podniku, tak i vlastností jeho produktů (výrobků a služeb) nebo o obrázky, slogany, loga apod. Účel vlastního environmentálního tvrzení je však vždy týž: ovlivnit zájmové skupiny, především spotřebitele, zákazníky a veřejnost, zlepšit postavení podniku na trhu a podpořit poptávku po jeho produktech poukázáním na jejich environmentální vlastnosti (šetrnost, profil).

Jeho formulace a provedení nejsou kontrolovány, nicméně tvrzení by nemělo obsahovat výrazy, jež jsou citovanou normou ISO 14021 zakázány a jež by sváděly k mylnému výkladu.

Využití v EMAS: Vlastní environmentální tvrzení je univerzální nástroj, jehož použití je v podstatě neomezené a lze jej považovat za určitý, do jisté míry normalizovaný druh reklamy.

Subjekt, který má zavedený EMAS může vlastní environmentální tvrzení využít k informacím o úspěších, jež v rámci zavedení EMAS dosáhl. Za tím účelem může, ale nemusí, použít informace, jež uvádí ve veřejném environmentálním prohlášení. Vlastní environmentální tvrzení poskytuje subjektu mnohem větší informační volnost než environmentální prohlášení, a to jak z hlediska výběru uveřejňovaných informací, tak i z hlediska doby a frekvence jejich zveřejňování.

Environmentální prohlášení typu III

Princip nástroje: Environmentální prohlášení typu III (EPD – z anglického Environmental Product Declaration) je posledním

ze tří typů environmentálního značení. Vedle již uvedené obecné normy ISO 14020 se jej týká norma ISO 14025, kde je environmentální prohlášení typu III definováno jako prohlášení „poskytující kvantifikované environmentální údaje používající předem stanovené parametry a tam, kde je to relevantní, doplňkové environmentální informace.“ (Předem stanovené parametry jsou založeny na normách pro LCA – viz výše.)

Z definice vyplývá, že základem environmentálního prohlášení typu III je uvedení měřitelných údajů týkajících se především těch vlivů, jež způsobují globální problémy (např. zvyšování skleníkového efektu, rozrušování ozonové vrstvy apod.) a jejichž velikost lze určit dle metody LCA. Vedle údajů o globálních vlivech mohou být v prohlášení uvedeny i další parametry, které subjekt vydávající prohlášení považuje za důležité. Prohlášení si podnik může nechat ověřit nezávislým ověřovatelem – je-li prohlášení orientováno na spotřebitele, je ověření povinné, jinak dobrovolné.

Využití v EMAS: Hlavním účelem environmentálního prohlášení typu III je upozornit věrohodným způsobem zákazníka, spotřebitele, popřípadě ostatní zájmové skupiny na výrobek, který má snížený negativní dopad na životní prostředí a který, z nejrůznějších důvodů, nelze označit ekoznačkou. Výhodou environmentálních prohlášení typu III je možnost uvést vedle environmentálních parametrů výrobku i další, často nové a důležité informace pro spotřebitele, například i tu skutečnost, že podnik má zavedený EMAS.

Na druhé straně lze z provedené analýzy pomocí metody LCA získat motivaci ke stanovení nových environmentálních cílů v EMAS.

Environmentální reporting

Princip nástroje: Environmentální reporting nebo-li podávání zpráv o chování podniku vůči životnímu prostředí je informační nástroj, kterým podnik (subjekt) dobrovolně informuje zájmové skupiny, např. akcionáře, správní orgány, dodavatele, zákazníky, veřejnost apod. o svém environmentálním profilu, tj. o vlivech jimiž působí na životní prostředí a o aktivitách, které v této oblasti vykonal, popřípadě zamýšlí vykonat. Environmentální reporting je nejčastěji vydáván s výroční zprávou podniku, buď jako její část, anebo jako samostatná publikace, podle charakteru podniku a jeho environmentálních aktivit.

Oficiální, obecně přijímaná definice environmentálního reportingu zatím neexistuje a není také stanovena jeho jednotná struktura, časová frekvence a indikátory, které by se měly při hodnocení environmentálních aktivit používat – a to i přes skutečnost, že se touto záležitostí zabývá několik organizací. Nejznámější jsou Global Reporting Initiative (GRI) a Public Environmental Reporting Initiative (PERI). Své požadavky na zveřejňování informací environmentálního charakteru stanovuje také EMAS, další lze nalézt v normě ISO 14063 „Environmentální komunikace“ vydané v roce 2006.

Využití v EMAS: Dokud nebudou stanovena jednotná pravidla pro environmentální reporting, mohou jej subjekty využívat zcela volně ke zveřejňování těch environmentálních informací, jež považují za důležité. Environmentální prohlášení podle EMAS se od obecného environmentálního reportingu odlišuje tím, že má předepsáno, jaké informace musí obsahovat. Environmentální reporting může být obsažnější.

Environmentální manažerské účetnictví

Princip nástroje: Environmentální manažerské účetnictví je řazeno mezi dobrovolné informační nástroje, ale od informačních nástrojů uvedených výše se liší tím, že jeho úkolem není informovat veřejnost, nýbrž vedení podniku. Hlavním účelem environmentálního manažerského účetnictví je zjistit, jak se aktivity spojené s environmentální problematikou projevují ve finančních

tocích účetní jednotky. Z toho důvodu se environmentální manažerské účetnictví zabývá identifikací, shromažďováním, odhady, analýzami, vykazováním a předáváním:

- informací o hmotných a energetických tocích,
- informací o environmentálních nákladech,
- dalších hodnotově vyjádřených informacích, které jsou východiskem pro rozhodování v rámci daného podniku.

Využití v EMAS: Environmentální manažerské účetnictví si subjekt provádí pro svou vlastní potřebu a výsledky většinou nezveřejňuje. Nicméně pro EMAS je environmentální manažerské účetnictví velmi důležitým nástrojem, neboť s jeho pomocí lze jednoduše určit ekonomickou efektivitu dosavadních aktivit prováděných v rámci EMAS a jednat o budoucna určit, které akce by měly být dále prováděny a vytýčit je jako environmentální cíle EMAS.

Poznámka na závěr kapitoly:

V roce 2006 vydalo Ministerstvo životního prostředí publikaci „Dobrovolné environmentální aktivity – Orientační příručka pro podniky“, kterou lze využít jako přehledný katalog existujících dobrovolných nástrojů a přístupů. Publikace vyšla v edici Planeta č. 6/2006.

5. Důležité kontakty

Organizace v České republice

Ministerstvo životního prostředí

Vršovická 65,
100 10 Praha 10
tel. 267 122 111
www.env.cz

Agentura EMAS

CENIA, česká informační agentura
životního prostředí
Kodaňská 10
100 10 Praha 10
tel. 267 225 347
www.cenia.cz/emas

Český institut pro akreditaci

Opletalova 41, 110 00 Praha 1-Nové Město
tel. 221 004 501
www.cia.cz

Česká inspekce životního prostředí

Na Břehu 267,
190 00 Praha 9
tel. 283 891 564
www.cizp.cz

Zahraniční zdroje informací

EMAS Helpdesk

Federal Environment Agency
Spittelauerlände 5
A-1090 Vienna
Austria
e-mail: emas@ec.europa.eu
emashelpdesk@umweltbundesamt.at

REMAS – stránky projektu zkoumající přínosy EMAS

www.remas.info

EVER – studie hodnotící EMAS a ekoznačení (vstup pro probíhající revizi obou systémů)

Zdroje finančních podpor

Českomoravská záruční a rozvojová banka

Program TRH
Jeruzalémská 964/4, 110 00 Praha 1
tel. 275 721 111
www.cmzrb.cz

Hospodářská komora hl. m. Prahy

KOMORA CERT
Nám. Fr. Kafky 7, 110 00 Praha 1
tel. 224 818 197
www.hkp.cz

Krajský úřad kraje Vysočina

Certifikace – osvědčení
Žižkova 57, 587 33 Jihlava
tel.: 564 602 111
www.kr-vysocina.cz